

Van papier naar praktijk en terug

De CO₂ neutrale stad morgen mogelijk?

Om de ambitieuze doelstellingen voor CO₂ neutrale steden te halen moeten belangrijke beslissingen worden genomen. Uit pilotprojecten en eerste initiatieven in grote steden komt veel informatie. Terug op de teken- en rekentafel, moet die informatie leiden tot schaalvergroting en daadkracht. De doelstellingen kunnen op vele manieren worden bereikt, maar zeker niet op een halfslachtige. Enkele conclusies van het Congres De CO₂ Neutrale Stad dat eind november plaatsvond.

Tekst: Ronald van Bochove

RAI Elicium

ontworpen door Benthem Crouwel Architects, was gastheer voor het congres. Het gebouw torent 45 meter, verdeeld over negen verdiepingen, uit boven de beursgebouwen. Met uitgekiende isolatie, koude en warmteopslag onder de grond die een energiebesparing van 60 procent oplevert noemt de RAI het gebouw duurzaam.

Het uitzicht op de negende verdieping over de stad is prachtig. Met de kantoortorens van Mahler en ABN badend in het licht.

Het lijkt hierboven onmogelijk om een stad als Amsterdam CO₂ neutraal te krijgen binnen afzienbare tijd. Daarmee blijft het thema CO₂ neutraal van papier naar de praktijk van groot belang voor de komende jaren.

Amsterdam RAI heeft de ambitie om in de congresindustrie binnen vijf jaar koploper in Europa te zijn op het gebied van duurzaamheid.

Daadkracht, durven, delen en doen. Dat bleken terugkerende thema's in de diverse lezingen en workshops van het congres de CO₂ neutrale stad van Duurzaam-gebouwd en CO₂ servicepunt, eind november in Amsterdam. Aan daadkracht heeft het, zeker in de kleinschalige initiatieven, niet ontbroken. Een wijk met een eerste Cradle to Cradle-opzet, het CO₂-servicepunt, beleidstructuren in het provinciaal middenbestuur die gemeenten kan helpen hun ondernemers tot CO₂ vriendelijke investeringen te verleiden.

Maar het gaat nog te langzaam. Of "Hopeloos traag", zoals Krijn Braber van BuildDesk, een adviesbureau voor energie-efficiëntie en duurzaamheid in gebouw en omgeving, in zijn parallelsessie over lokale energiebedrijven aangaf. "De huidige beleidlijnen met betrekking tot energiebesparing en duurzame energieproductie leiden voor een gemiddelde gemeente pas rond 2080 tot energieneutraliteit. Hogere ambities vragen daarom om ingrijpende, creatieve en soms innovatieve maatregelen op lokaal niveau."

Zwakke definities

Volgens Hoogleraar Andy van den Dobbelsteen is onze verslaving aan fossiele brandstoffen zó groot dat we het niet eens met alleen duurzame initiatieven op lokaal niveau gaan halen. (zie ook het artikel De fossielvrije stad) "Dus zullen we ook moeten investeren in projecten als zonnepanelen in de Sahara." Verder pleitte Van den Dobbelsteen voor meer daadkracht vanuit de politiek: "Het is een schande dat de overheid Energie Neutrale nieuwbouw niet verplicht stelt."

Geurt Donze van W/E adviseurs schetste de stevige ambities die diverse steden zichzelf stellen. Ambities die zich helaas ook verscholen achter nog zwakke definities. Energie, CO₂ of klimaatneutraal wisselen elkaar af en het moment waarop dit bereikt wordt verschilt per stad. Ook de rekenmethoden verschillen. Sommige steden laten transport buiten beschouwing of laten materiaal gebonden berekeningen achterwe-

De dagvoorzitter van het congres was Karel van de Graaf.

Geurt Donze van W/E adviseurs schetste deze dag de stevige ambities die diverse steden zichzelf stellen.

Aan de slag in de Workshop Duurzaamheidsimpuls Stadsoevers van AT Osborne.

Er is een enorm potentieel op bedrijventerreinen aanwezig dat als laaghangend fruit geoogst kan worden.

ge. Sommigen accepteren compensatie, anderen trekken een streep rond de gemeente waarbinnen alle CO₂ verwerkt moet worden.

Laag hangend fruit

Maar aan de andere kant: steeds meer steden durven en delen hun kennis. Het congres bood een inspirerende reeks aan voorbeelden. En daaruit blijkt dat Energie Neutraal ook voor ondernemers aantrekkelijk is. Teun Bokhove voorzitter van de werkgroep Bedrijventerreinen van PeGO: "Er is een enorm potentieel op bedrijventerreinen aanwezig dat als laaghangend fruit geoogst kan worden. Uit een quickscan van het Platform energietransitie Gebouwde Omgeving (PeGO) blijkt dat op bedrijventerreinen enorm veel energie verloren gaat."

Het goede nieuws is dat er veel valt te besparen: 60 petajoule, ofwel het totale jaarlijkse energiegebruik van minstens 600.000 Nederlandse huishoudens, wat gelijk staat aan ruim 1,2 miljard euro. Bokhove: "Veel van de maatregelen die nodig zijn om deze besparing te realiseren, kunnen binnen twee tot vijf jaar worden terugverdiend. Om het enorme besparingspotentieel te benutten is het nodig een aanpak te ontwikkelen die makkelijk toe te passen is. Provincies, gemeenten, bedrijventerreinmanagers en ondernemerskringen moeten er snel en eenvoudig mee aan de slag kunnen. 'De sleutel tot succes is dat bedrijven moeten

leren van elkaars ervaringen en dat de maatregelen vervolgens eenvoudig toegepast kunnen worden', meent Jan Terlouw, voorzitter van ons platform."

Leren van elkaar en kennis delen is ook de stelling van Anne-Marie Rakhorst (zie ook elders in deze uitgave). Zij sprak over haar keuzes bij de nieuwbouw van haar kantoor Search, die ze voornamelijk als ondernemer heeft gemaakt. "Er zijn inmiddels voorbeelden van 16 procent hoger beleggingsrendement van duurzame gebouwen. Dus kom me niet vertellen dat het allemaal niet kan."

De PeGO-werkgroep Bedrijventerreinen start tien pilot-projecten die de bouwstenen leveren voor het praktische plan van aanpak. Deze tien bedrijventerreinen toonden al een grote betrokkenheid bij energiebesparing en het gebruik van duurzame energie. Het zijn deze koplopers waarop Rakhorst vindt dat ze moet worden ondersteund. "Ondersteun de koplopers en maak de koplopers tot norm. Dat leidt tot een urgente versnelling in de processen."

Effectief klimaatbeleid

De provincie Noord Holland voelt zich ook koploper. De provincie wil in 2011 zicht hebben op een klimaatneutrale organisatie. Bart Heller, gedeput-

Netwerken en inspiratie opdoen

Duurzaamgebouwd.nl organiseerde in samenwerking met het CO2 servicepunt op donderdag 26 november het congres De CO2-neutrale stad. De meer dan 300 deelnemers vormden een gemêleerd gezelschap. Wethouders, vertegenwoordigers van woningbouwcorporaties, vastgoedondernemers, zelfstandige adviseurs.

Voor stedenbouwkundige Michiel Brouwer was de groep net groot genoeg: "Genoeg mensen die ik ken om me er thuis te voelen en interessant genoeg om mijn netwerk uit te breiden." Architect Freek den Dulk van Piode ontwerp en adviesbureau bna dat diverse rapporten schreef voor SenterNovem over duurzame vraagstukken, vond dat het congres nog iets te weinig concrete voorbeelden bood. "Maar dat kan ook komen omdat ik niet de juiste keuze bij de parallelsessies heb gemaakt."

De onderwerpen kwamen op een prettige gevarieerde manier tot de deelnemers. Het plenaire deel bevatte een multimediale presentatie

van futuroloog Marcel Bullinga die wisselde met de theoretische uiteenzetting van Geurt Donze, W/E adviseurs, Teun Bokhoven, voorzitter van de werkgroep Bedrijventerreinen Pego, het inspirerende optreden van Anne-Marie Rakhorst en de interviews met Bart Heller, gedeputeerde van de provincie Noord Holland en Hoogleraar Climate Design & Sustainability, van de Faculteit Bouwkunde, Andy van de Dobbelsteen door dagvoorzitter Karel van de Graaf. Diverse informatieve stands verrijkten de lunch en koffieruimte.

Het Elicium leende zich goed voor een ruime opzet over meerdere verdiepingen. Een minpunt voor de nog jonge organisatie was wel dat het geluid af en toe slecht was.

Deelnemers konden zich na het plenaire eerste deel in kleinere groepen informeren in parallelsessies met specifieke informatie en workshops met de gelegenheid even te proeven aan diverse cases waarvoor de adviseurs en deskundigen zich gesteld zien bij de implementatie van de CO2 neutrale stad in de bestaande omgeving.

terde van de Provincie Noord Holland, verwees bijvoorbeeld naar De Stad van de Zon en de eigen nieuwbouw, hoewel daar niet het maximale was bereikt. Als provinciebestuur ziet hij een belangrijke rol weggelegd om gemeenten te ondersteunen bij de uitvoering van effectief klimaatbeleid met hulp van het CO2-servicepunt.

Kijkje in de keuken

De Workshop Duurzaamheidimpuls Stadsoevers gaf een kijkje in de keuken van AT Osborne. Hun werkwijze DBF (Design, Build en Finance) krijgt in DBF 'more' (Maintain, Operate en Recycle, Reduce, Re-use, Repair, Retrofit) het stapje extra om met interactie meer te halen uit duurzame gebiedsontwikkeling. AT Osborne heeft een werkwijze ontwikkeld die duurzaamheidsvragen binnen gebiedsontwikkelingsopgaven vertaalt in kansen en business cases. Met als uitgangspunt de kracht van het gebied.

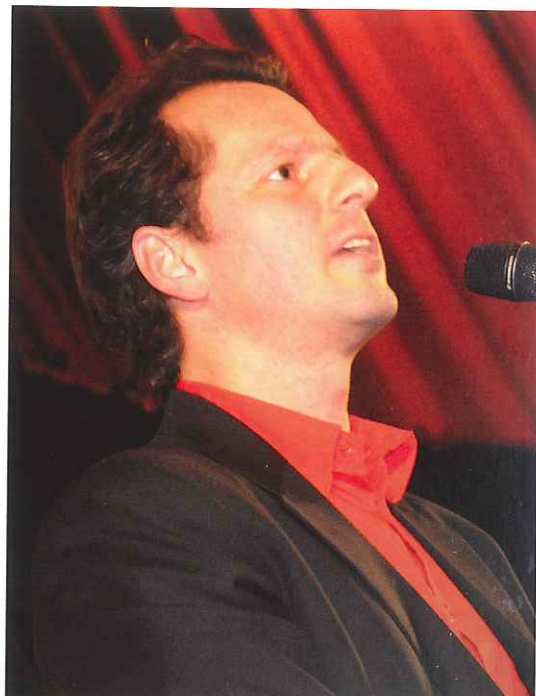
Aardappelen

De verantwoordelijkheid voor de grote problemen die op ons af komen worden als een hete aardappel heen en weer geschoven tussen beleidsmakers van alle niveaus. Niemand wil de noodzakelijke rigoureuze beslissing nemen. Dagvoorzitter Karel van de Graaf gaf de bezoekers een praktisch voorbeeld. Van de energie die kolen leveren komt uiteindelijk minder dan 0,1 procent terecht in de

gekookte aardappel op uw bord. Tijd om met alle ervaringen en praktijkvoorbeelden weer nieuwe scherpere doelen te stellen. ●

Martijn Winnen is altijd in voor een debat.

Andy van den Dobbelsteen: "Het is een schande dat de overheid Energie Neutrale nieuwbouw niet verplicht stelt."